

S.W. Couwenberg (red.)
Nederlandse en Vlaamse identiteit.
Betekenis, onderlinge relatie en perspectief
Civis Mundi Jaarboek 2006

Recensie door:

Leo Klinkers, directeur Klinkers Public Policy Consultants, lid Nationale Conventie

Axel Buyse, diplomatiek vertegenwoordiger van de Vlaamse regering

Achter een niet zo spannende titel gaat een interessant boek schuil. Aangevoerd door de onvermoeibare nestor van de Nederlandse staatswetenschap, Wim Couwenberg, houdt een gezelschap van acht auteurs – deels Nederlands, deels Vlaams – een vlammend betoog voor versterking van de gemeenschappelijke identiteit. Taalkundig, cultureel en educatief, beleidsmatig, bestuurlijk en politiek.

De timing had niet beter kunnen zijn. Eind 2005 lanceerde de Vlaamse regering, via haar minister van Buitenlandse Zaken, Geert Bourgeois, een charmeoffensief door het publiceren van de Strategienota Nederland 2005-2009. Een aantal Jaarboek-auteurs bouwt met een stevige, compacte bijdrage voort op deze Vlaamse wens om de bilaterale contacten fermier aan te halen. Tegelijk nemen enkelen ook alvast een voorschot op wat er staat te gebeuren na het beëindigen van het vijftigjarige Beneluxverdrag in 2010.

De genoemde jaartallen zijn niet zonder betekenis. Het gaat immers om drie vragen:

- ☐ Wat gebeurt er met de Benelux in Europa als het verdrag in 2010 eindigt? Opheffen of in versterkte zin voortzetten?
- ☐ Wat is dan de positie van Nederland in Europa, nu het denkbaar is dat zich een kopgroep gaat formeren? Alleen op de wereld, of samen met Vlaanderen, al dan niet onder een vernieuwd Beneluxverdrag, mee in de kopgroep?
- ☐ Kan Vlaanderen in drie-vier jaar – via het versterken van de banden met Nederland – zowel een eigenstandige positie verwerven binnen een voortgezette Benelux, als ook binnen de Europese Unie?

In die context is het niet merkwaardig dat versterking van de bilaterale samenwerking gezien wordt als een overlevingsstrategie in het uitdijende Europa.

De meeste Jaarboek-auteurs gaan ervan uit dat België razendsnel evolueert. De gedurfde staatkundige hervormingen vanaf 1970 hebben van Vlaanderen een politiek en economisch succesnummer gemaakt. De drang tot meer Vlaamse autonomie heeft een groter draagvlak gekregen dan men bij het begin van de tweede regering Verhofstadt kon vermoeden. Ook in de kringen van het invloedrijk bedrijfsleven (de In-de-Warandegroep), wetenschap, journalistiek en samenleving, wordt in toenemende mate stelling genomen tegen het huidige ondoorzichtige verband met Wallonië. Reden te meer voor de meeste auteurs van het Jaarboek om snel zaken te gaan doen met Nederland.

De schrijvers beperken het belang van een samenwerkingsperspectief gelukkig niet tot een kwestie die alleen voor Vlaanderen profijtelijk zou kunnen zijn. Er wordt in alle nuchterheid (vast)gesteld dat versterking van de bilaterale banden ook voor Nederland grote voordelen kan hebben. Als dolende EU-lidstaat kan Nederland zijn blazen oppoetsen door hechtere

verbintenissen te sluiten met de economisch en cultureel zo succesvolle regio Vlaanderen. In de woorden van Couwenberg: “Zij dwingt Vlamingen zich te onttrekken aan de op de loer liggend provincialisme en Nederlanders aan hun verzwegen staatsnationalisme”. Meer assertiviteit voor de een, en enkele lessen in nederigheid voor de ander, kunnen mede effectieve vruchten van een versterkte samenwerking zijn.

Voor een uitputtende beschouwing van alle bijdragen in het Jaarboek is hier geen plaats. Wij beperken ons tot een beschrijving en becommentariëring van enkele bijzondere standpunten.

Couwenberg opent zijn bijdrage met een verwijzing naar zijn pleidooi in de jaren zestig om in een vernieuwde Nederlandse Grondwet een preambule met een aantal gemeenschappelijke beginselen op te nemen. Dat paste toen niet in de plannen van de Staatscommissie Cals-Donner. Nu, veertig jaar later, lijkt Couwenberg alsnog te oogsten: de in december 2005 door het kabinet ingestelde Nationale Conventie zal eind september 2006 adviseren een nieuwe Grondwet te ontwerpen, inclusief een Preambule met een verwijzing naar het belang van versterking van de eigen identiteit.

De gemeenschappelijkheid van de Nederlandse taal – grondslag voor identiteit en cultuur – vormt voor veel Jaarboek-auteurs een thema. Het verval daarvan stemt ze tot zorgen. Ook al wordt het Nederlands aan beide kanten van de grens wat verschillend gesproken – slecht onderhoud van het taaleigene bedreigt volgens enkele auteurs de eigen identiteit. Het is denkbaar dat om die reden de Nationale Conventie zal voorstellen om de Nederlandse taal als officiële taal in de Grondwet op te nemen.

Ook politiek, bestuurlijk en beleidsmatig acht men de tijd rijp voor het aanhalen van de banden. Er wordt natuurlijk gewezen op gevoelige dossiers zoals de IJzeren Rijn, dossiers waarin Nederland, in de woorden van Paul Beugels, een beschamend gebrek aan politieke kennis en visie demonstreert: “... al die zuidelijke buigingen zijn gestuit op noordelijke lomphed”. Maar de samenwerking op het gebied van de Westerschelde kan men met recht en reden een voorbeeld noemen. Nimmer in de geschiedenis van beide landen is er zo goed samengewerkt tussen betrokken regeringen en vakministers, ambtelijke lijnorganisaties en de gemeenschappelijke projectorganisatie. Zeker als men weet dat het beleid en beheer over de Westerschelde eeuwen voor grote conflicten heeft gezorgd, is het succes van dit project een opsteker voor iedereen die in de context van de Strategienota Nederland en het Civis Mundi Jaarboek 2006 pleit voor meer politieke verbintenissen.

Paul Beugels preludeert op een thema dat we ook vinden in het Jaarverslag 2004 van de Nederlandse Raad van State. Daarin speelt vice-president Tjeenk Willink met het begrip eenheid in verscheidenheid, zowel nationaal als binnen Europa. Beugels wijst op de onmiskenbare verschillen in taal, klank, kleur, stijl, gedrag in politiek, maatschappelijke organisatie, maar ziet ze als varianten binnen één taal- en cultuurgemeenschap. Hij wenst die te erkennen en te aanvaarden als elementen van verscheidenheid die in Europa tot beginsel is verheven, maar in eigen huis als splijtzwam wordt beschouwd. Hij laat geen enkele twijfel bestaan over zijn motieven: het gemeenschappelijk belang dwingt zijns inziens Vlaanderen en Nederland om de huidige gesegmenteerde samenwerking via afzonderlijke verdragen te verruilen voor één verbindend kader, een integraal verdrag, met een grensoverschrijdende gezamenlijke strategie binnen en buiten de wederzijdse landsgrenzen.

Volgens Beugels is dat eenvoudiger te realiseren dan menigeeen beweert. Zij vereist slechts politieke overtuiging en praktische invulling. Hier rijst de vraag of de wens niet tevens de

vader van de gedachte is. Zeker aan Nederlandse politieke zijde zal men niet snel besluiten tot een buitenlandpolitiek die het defederaliseren van België in de hand lijkt te werken. Bovendien plaatst één overkoepelend verdrag alle partijen in Beneluxverband voor de vraag wie met wie in dat verband welke Europese kar aan het trekken is? Wat is de plaats voor Wallonië?

Derk Jan Eppink ziet Vlaanderen nog niet snel een natiestaat worden. “Een groot deel van de hooggeplaatste Vlaamse politici dankt zijn positie aan de Belgische tentakels en ziet een ‘Zelfstandig Vlaanderen’ eerder als een gevaar voor de eigen carrière”. Daarbij speelt zijn inziens een belangrijke rol het gegeven dat het Koninklijk Hof Belgisch gedrag beloont met adellijke titels en eretekens. Het is echter de vraag of dat nog lang standhoudt. De krachten die de functie van de Koning wensen terug te dringen, worden sterker. Hoewel een verschuiving naar een protocollaire positie van het Koningschap in andere Europese landen overal andere motieven heeft (gehad), lijkt het erop dat België hun voorbeeld gaat volgen. In die context kan de Koning als bindende kracht voor de natiestaat België, aan betekenis inboeten.

Rik Gysels wijst met een uitspraak van voormalig Vlaams minister-president Luc van de Brande op nog een ander facet van deze paringsdans op de gladde Europese dansvloer. Het is de vraag of Vlaanderen zijn identiteit moet willen versterken via een evolutie tot natiestaat, of veel beter zijn kracht kan vinden in een Europa van de regio's. Daar zit iets in. Als regio is Vlaanderen ontegenzeggelijk zeer succesvol, en zou onder meer via het Comité van Europese regio's en de Belgische overlegmechanismen zijn eigen partij in de Europese besluitvorming kunnen spelen. Dat kan Vlaanderen ook zonder sterkere verbindingen met Nederland. Niettemin stelt ook Gysels dat de toekomst van Vlaanderen ligt in het grotere verband van de Nederlandse identiteit.

Paul Wouters acht voorzetting van het huidige Beneluxverdrag geen optie. Door zijn eigen succes en de Europese ontwikkeling is het achterhaald, althans als overkoepelend kader. Op deelterreinen zoals die van grensarbeid, merkenbeleid, en politionele samenwerking heeft het verdrag in de huidige bewoordingen nog praktische betekenis. Het is volgens hem ondenkbaar dat aan een mogelijke update van de Benelux België als één partij zal en kan deelnemen. Het proces van confederalisering is daarvoor al te ver doorgeschoten.

Wouters beargumenteert vervolgens langs vijf invalshoeken dat ‘het mooi is geweest’. De Benelux is erin geslaagd om de lidstaten politiek en economisch binnen Europa en op wereldformaat op de kaart te zetten. Maar nu is de relevantie van de Benelux zijns inziens zodanig geslonken dat er geen toekomst is weggelegd voor een vernieuwing van het verdrag. Daarvoor in de plaats dient structureel bilateraal overleg tussen Vlaanderen en Nederland te ontstaan op het hoogste niveau. Voorts: “Het overleg zal in het teken moeten staan van het opbouwen van een relatie. (-) Pas op het fundament van meer kennis, vertrouwdheid en vertrouwen kan stevig gebouwd worden.”

Voor de een bevat deze laatste bijdrage aan het Jaarboek een toon in mineur, voor de ander het begin van een “geweldig feest, waarmee het succes van deze constructie in het collectief geheugen van het nageslacht gegrift blijft”.